

НОВІТНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ І МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Значна кількість проблем у забезпеченні життєдіяльності територіальних громад, нестабільність сучасного економічного і соціального середовища, а також суттєве підвищення протягом останніх років ролі м'яких факторів у суспільному розвитку свідчать про неефективність існуючих традиційних моделей і підходів щодо забезпечення функціонування територіальних громад. При плануванні місцевого розвитку слід враховувати загальні суспільні тенденції та їхній вплив на функціонування конкретної територіальної громади.

Високий ступінь різноманітності, надзвичайна складність сучасних проблем суспільного розвитку, що безпосередньо пов'язані з існуванням і можливістю розвитку людства, потребує постійного пошуку новітніх підходів до їх вирішення. Серед останніх науковців виділяють синергетичний, глобалізаційний, гуманітарний, екологічний, консенсусний, інтеграційний, інформаційно-інноваційний, корпоративний та соціальний. Їх застосування в процесах управління завжди посилюється засобами системного та ситуаційного підходів, а також управління якістю [1, с. 342-343]. Спробуємо адаптувати ці підходи до рівня територіальної громади та з'ясувати проблеми і можливості щодо їх практичного застосування.

Найбільш відомим і поширеним підходом щодо забезпечення розвитку територій і місцевих громад є системний підхід, згідно з яким відповідна модель передбачає внутрішнє і зовнішнє середовище, а функціонування елементів цих середовищ знаходиться у взаємозв'язку з іншими елементами. У рамках цього підходу вважається, що покращання функціонування якоїсь сфери чи галузі призводить до позитивних змін в інших сферах і галузях. На думку В. Бакуменка і С. Кравченка, системний підхід тісно пов'язаний з цілеутворенням і програмно-цільовим підходом [2, с. 48].

Системний підхід на сьогодні знаходить своє відображення в місцевих програмах соціально-економічного розвитку усіх територій України. У практичній площині під цим підходом досить часто мається на увазі забезпечення комплексного, збалансованого розвитку територіальних громад на основі їх потенціалу. Разом з тим, таке розуміння системного підходу значно звужує можливості його застосування при плануванні місцевого розвитку. Так, прагнення бути успішними у всіх сферах не дозволяє концентрувати ресурси на пріоритетних напрямках, реалізація яких врешті могла б призвести до позитивних змін і в інших сферах.

Отже, системний підхід ще не повною мірою усвідомлений і використовується при формуванні політики місцевого розвитку. Виправити цей пробіл покликаний синергетичний підхід, який враховує особливості функціонування і розвитку систем та передбачає суттєве збільшення результатів за умов певних спільних узгоджених дій, тобто самоорганізації. За синергетичного підходу територіальна громада може розглядатися як система, рух якої до певних стійких станів (атракторів) визначається її можливостями самоорганізації, якістю систем управління, що обирають шляхи подальшого розвитку на переломних моментах (точках біфуркації). Для забезпечення стійкого розвитку територіальної громади важливим є певне оптимальне співвідношення управління і самоврядування, що робить місцеву соціально-економічну систему більш стабільною. В кожній громаді, в залежності від її особливостей, оптимальність цього співвідношення може бути різною. Так, наприклад, у сільських громадах для вирішення питань місцевого значення самоорганізація має більше значення, ніж у міських, де домінуючим фактором об'єктивно є управління. Про перевагу синергетичного підходу свідчить той факт, що сьогодні на зміну традиційних поглядів в усіх сферах приходять нелінійність, як нове концептуальне положення усіх нових парадигм розвитку, багатоваріантні моделі розвитку, що узгоджується з динамічними суспільними трансформаціями.

Глобалізаційний підхід щодо забезпечення розвитку територіальної громади, на нашу думку, має знайти свій прояв у ефективному використанні можливостей глобалізації і поряд з ними місцевих

особливостей. Найскладнішими завданнями місцевої влади в сучасних умовах глобалізації є збереження певного стійкого стану місцевої економічної системи, а також збереження місцевого культурного середовища при активному «входженні» на територію інших культур. Цей підхід є вимогою часу, але його застосування тісно пов'язане з новою якістю знань у системі управління місцевим розвитком.

Продуктом глобалізації і динамічних суспільних трансформацій є інформаційно-інноваційний підхід. У постіндустріальному суспільстві знання та інформація стають домінуючими чинниками розвитку. Застосування цього підходу на рівні територіальної громади залежить, знову ж таки, від якості місцевого управління, кваліфікації працівників та інтересів, які впливають на певні процеси шляхом підтримки місцевих суб'єктів інноваційної діяльності та застосування управлінських інновацій.

Значною мірою від якості інформаційних зв'язків залежить корпоративний підхід, який передбачає спільне управління місцевими проблемами. По суті, цей підхід є ефективним у високоорганізованих громадах, де розподіляються і врівноважуються як права, так і обов'язки. На певному етапі розвитку територіальної громади він стає неминучим, оскільки найефективніше надає відповідь на зовнішні глобалізаційні виклики. Корпоративний підхід пов'язаний із включенням у процеси прийняття рішень та їх реалізації різних суб'єктів місцевого розвитку – органів публічної влади, підприємців, наукових і освітніх закладів, громадськості і т.д.

В свою чергу, корпоративний підхід знаходить відображення у партнерській моделі управління розвитком території [3]. В її основі сприяння людському розвитку через підвищення ступеня участі громадян, нарощування місцевого потенціалу і встановлення партнерських взаємовідносин. Реалізацію даної мети можна спостерігати через різні види взаємодії на місцевому рівні, а саме:

- партнерство між людьми та інститутами;
- владою і приватних сектором;
- міжнародними і місцевими діячами;
- дослідженнями і практикою;
- гуманітарною допомогою і тривалою підтримкою в напрямі розвитку.

Тісно пов'язаною з корпоративним підходом також є модель організації громади, яка ґрунтується на залученні людей до співпраці у цілях поліпшення становища усієї громади, а також залучення людей до організованих дій з метою забезпечення умов, за яких місцева політика і зовнішній вплив здійснюються на користь громади. Водночас ця модель має тенденцію випускати з виду фундаментальні проблеми і замість цього зосереджувати увагу на тих питаннях, що мають загальний інтерес і які не складно вирішити [4, с. 16–18].

По суті в основі моделі організації громади лежить ситуативний підхід, який передбачає комбінацію найбільш вигідних варіантів дій з урахуванням ситуативних чинників зовнішнього середовища та інтегрує у собі різноманітні

підходи, залежно від ситуації. Але якщо у приватному секторі ситуативний підхід вже давно активно застосовується, то для публічного сектора він є складним з огляду на особливості планування місцевого розвитку – часові, правові, фінансові та інші. Практично він може бути ефективно реалізований на засадах самоорганізації громадян, коли необхідно вирішувати певні одиничні проблеми, які потребують мобілізації людей і їх ресурсів.

Соціальний підхід виходить з того, що головною метою розвитку є людина, її потреби та інтереси. Формально цей підхід знайшов своє відображення у більшості документів з питань регіонального і місцевого розвитку в Україні, але на практиці він ускладнюється рядом економічних, аб також культурних і психологічних проблем, що знаходить своє відображення у реальній місцевій політиці – домінування економічного над соціальним.

Соціальний підхід дістав подальший розвиток у соціокультурному підході, основна ідея якого полягає в тому, що в його рамках суспільство розглядається в єдності культури і соціальності, що формуються діяльністю людини [5, с. 3–4]. З точки зору цього підходу культура і соціальність являють собою взаємопов'язані і взаємообумовлені аспекти життєдіяльності тієї чи іншої територіальної громади як цілісної соціокультурної системи. У ролі соціокультурних суб'єктів можуть виступати як територіальні громади, так і громади за інтересами, а також окремі громадяни. У контексті соціокультурного підходу, на думку А. Касперовича, і індивід, і спільнота у певному сенсі є первинними суб'єктами, але первинність ця має різну природу. Індивід первинний як джерело будь-якої активності,

у тому числі соціальної та культурної, а спільнота, до якої він належить, у вирішальній мірі визначає змістовний бік активності її індивідів [6, с. 447].

Таким чином, актуалізується поведінковий (біхевіористський) підхід, який акцентує увагу на інтерпретації соціальних та економічних явищ, що відбуваються у територіальній громаді, з позицій домінуючого значення їх поведінкових характеристик і детермінант, тобто процесів взаємодії на відповідній території та взаємодії громади з навколишнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михненко А. М. Сучасні інноваційні підходи до управління суспільним розвитком / А. М. Михненко, В. Д. Бакуменко, С. О. Борисевич. *Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. За заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. Т. 1. С. 342–344.
2. Бакуменко В. Аналіз проблемного поля державного управління / В. Бакуменко, С. Кравченко. *Проблеми й тенденції розвитку галузі науки «Державне управління» в Україні: від теорії до практики* : зб. матеріалів симп. за міжнар. участю / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, С. В. Загороднюка. К.: Вид-во НАДУ, 2007. С.46–49.
3. Лисенко Л. В. Партнерська модель управління соціально-економічним розвитком сільських територій: сутність і умови формування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: електрон. наук. фах. вид. 2010. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=166> (Дата звернення: 20.05.2020 р.)
4. Гальчинська О. А. Мобілізація громади на підтримку дітей та сімей. Тренінговий модуль з підготовки тренерів / О. А. Гальчинська, О. Ю. Герасимова, Т. Клаф, Н. М. Комарова. К. : Фенікс, 2010. 80 с.
5. Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры. *Социс*. 2000. № 7. С. 7–12.
6. Касперович А. Ю. Перспективы использования социокультурного подхода в исследовании социального взаимодействия в местных сообществах. *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*: зб. наук. пр. 2008. Вип. 14. С.446–452.

О. Л. Чорнобай

к.ю.н., доцент, доцент кафедри ТІФП,
ШПО, НУ «Львівська політехніка»

ІРРАЦІОНАЛІЗМ В ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

Формальним виміром правових цінностей є правові норми. Норми природного права відображають природні (життєві) цінності людини як роду. Це, по-перше, норми, пов'язані з природними правами людини, вияв її цінностей (потреб) окремої. По-друге, до природного права належить також звичаєве право, норми якого є виявом цінностей громади як природного утворення, котре перебуває в певних природних умовах. У нормах позитивного права виражено цінності законодавця, що повинні слугувати засобом охорони правопорядку, прав і свобод людини та громадянина [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 49].

Отже, з огляду на те, що суб'єктивізм виходить із концепції природних прав людини можемо констатувати наступне. Для практики юридичної аргументації тут ключове значення має принцип верховенства права у його інтерпретації як «верховенства права над законом». Відправною точкою є первинність природних прав людини, а закон є лише формалізованим вираженням цих прав, або нормативною моделлю поведінки. Якщо закон обмежує реалізацію права – він таким, що порушує рівність, а відтак є таким, що суперечить Конституції.

Виходячи із сутності суб'єктивізму як напрямку філософії права, ми вбачаємо такі аспекти застосування в юридичній аргументації: чинна норма обмежує право – відтак існує потреба у її